

Laurence Catinot-Crost & Bertrand Meyer-Stabley

BIJUTIERI
DE LEGENDĂ

traducere din limba franceză de
INES HRISTEA

CUPRINS

Introducere. Când iubești nestematele... la nebunie!	5
1. Mellerio	9
2. Chaumet	39
3. Fabergé	67
4. Cartier	97
5. Boucheron	129
6. Garrard	147
7. Tiffany & Co	183
8. René Lalique	197
9. Bulgari	213
10. Harry Winston	229
11. Van Cleef & Arpels	247
12. Buccellati	279
13. Mauboussin	293
14. Fred	311
15. Piaget	325
ANEXE	337
Mic glosar al artei bijuteriilor	339
Bibliografie	343
Mulțumiri	345

WITH LOVE,
BAROQUE

MELLERIO sau Meller.

Mellerio sau Meller, un nume care a fost franțuzit în secolul al XVII-lea, reprezintă, cu siguranță, una dintre cele mai vechi și mai prestigioase case de bijuterii aflate încă în activitate. Iar Casa Mellerio este cu-adevărat excepțională! A reușit să traverseze secolele cu un succes uimitor, a cucerit și a însoțit capetele încoronate ale Europei, continuând, în același timp, să se diversifice. A știut să rămână independentă și familială grație unei strategii atipice, concentrată pe meșteșug, pe personalizare, pe extrema calitate a pietrelor prețioase și a procesului de fabricație. Cincisprezece generații au perpetuat și perpetuează *savoir-faire*-ul artei bijuteriilor de înaltă clasă, rămânând mereu fidele devizei firmei: „Tradiția Mellerio este aceea de a crea.“

Originară din Lombardia, familia Mellerio își avea căminul în Graveggia, un sat cuibărit într-o vale înconjurată de munți. Primăvara, bărbații plecau pe drumurile Italiei și ale Franței ca să vândă micile piese de orfevrărie pe care le confecționaseră pe parcursul iernii. Primii membri ai familiei probabil că au ajuns în Franța în 1515, după încheierea Războaielor Italiene.

Unul dintre ei, Giovanni Mellerio, care avea atunci 14 ani, s-a stabilit în Paris, urmând să profeseze ca hornar. Legenda familiei povestește că, în timp ce curăța șemineurile din palatul Luvru, Giovanni a surprins o discuție purtată de niște conspiratori, care voiau să-l îndepărteze de la putere pe tânărul rege Ludovic al XIII-lea (1601-1643). Fără să-i fie teamă de nimic, adolescentul a prevenit-o pe regenta Maria de Medici și astfel complotul a fost dejucat. Ca recompensă, regina-mamă a obținut pentru tânărul hornar și pentru locuitorii din satul lui, Graveggia, privilegiul de „a transporta cristal tăiat, unelte metalice și alte mărfuri de mici dimensiuni între zisul oraș, Paris, și orice alte locuri de pe întinsul regatului...” – așa după cum se indică în decretul regal din 10 octombrie 1613, în care sunt enumerați strămoșii actualului director general, Olivier Mellerio. Ludovic al XIII-lea a confirmat acest edict în 1635, văduva lui, Ana de Austria, reconfirmându-l ulterior. În continuare, regentul Filip, duce de Orléans, a extins autorizația, astfel încât beneficiarul „să-și exerseze activitatea de orfevru-bijutier în Paris și în tot regatul, fără constrângeri administrative și în afara monopolului artizanilor bijutieri francezi”.

Cât adevăr se găsește în această legendă minunată? În ciuda unor cercetări istorice serioase, până în prezent nu a fost identificată nicio urmă a vreunui complot împotriva lui Ludovic al XIII-lea, care să fi fost dejucat de hornarul lombard. „Cruci, cutiuțe pentru tutun, cercei, nasturi și cutii de ceas din aur”, toate aceste obiecte au fost introduse în registrul „mărfurilor de mici dimensiuni” abia în 1721. Un ordin regal din 1755 l-a confirmat pe Jacques Mellerio în profesia sa de „colporteur de mici obiecte de bijuterie”. Istoricul Jacqueline Viruega a precizat: „François Mellerio (1772-1843), ajuns în Franța în 1784, rămâne în Paris în perioada Revoluției, se înscrie în armata

republicană, iar în 1796 este comis al unui bijutier milanez. În 1801 își deschide, pe Rue du Coq-Saint-Honoré, o Casă modestă, dar care are succes. Prezentat lui Joséphine, face afaceri cu bonapartiștii și devine furnizorul împărătesei.”

De la căderea Bastiliei și până la furia revoluționară, membrii familiei Mellerio au asistat neputincioși la masacre și la jafuri, inclusiv cel al Comorii din necropola regilor Franței. Ceea ce a rămas din Comoară a ajuns la Monetăria din Paris, unde însă nimic nu a fost inventariat. Metalele prețioase au fost topite și transformate. Legenda familiei nu precizează care dintre membri a răscumpărat broderiile în fir de aur și de argint ale lințoliului întrebuințat în biserica Saint-Denis, la funeraliile lui Ludovic al XIV-lea. Se știe însă că ele se găsesc și în prezent în satul italian de proveniență al familiei Mellerio, acolo unde au fost duse și puse la adăpost alături de o *via crucis* alcătuită din paisprezece tablouri din secolul al XVIII-lea, care inițial înfrumusețaseră o biserică din Versailles, împreună cu o casulă, mai multe ornamente liturgice și o bucată de damasc brodat cu flori și împodobit cu fir de aur. Această stofă splendidă se spune că ar fi făcut parte din ținuta de nuntă a reginei Maria Antoaneta (1755-1793).

La trecerea în noul secol, fiind deja instalați într-un spațiu micuț de pe Rue Greneta, frații au început să-și mărească clientela. Atunci au fost fondate două stabilimente distincte. François (1772-1843) s-a instalat la numărul 4, pe Rue du Coq-Saint-Honoré (în 1801), în vreme ce Jean-François a deschis un boutique pe Rue Vivienne, la numărul 20. În 1806, bijutierul Bapts a notat în memoriile sale: „I-a fost prezentat lui Napoléon, care i-a spus «Vreau tot ce e mai frumos!», pentru ca apoi să adauge: «Dar, în sfârșit, eu nu sunt giuvaiergiu.» Succesul comercial i-a încununat eforturile, întrucât această prezentare i-a atras (drept clienți)

Re: mulți domni de la Curte și astfel afacerile lui au devenit mai importante. În 1815 s-a instalat împreună cu fratele lui, Jean-François Mellerio, pe Rue de la Paix, la numărul 22, sub firma «Mellerio sau Frații Meller», astfel că atunci a putut spune că, într-adevăr, casa lui a fost definitiv stabilită.“

Eleonora Franchi, soția lui Quintin Craufurd, dar și amanta lui Axel de Fersen, iubitul Mariei Antoaneta, a deschis ușa boutique-ului din Rue du Coq-Saint-Honoré în 1808. Revoluția nu îi eliminase pe toți aristocrații. Supraviețuitorii încercau acum să-și reia viețile, pe cât de bine puteau, dar mereu cu eleganță. Curând, stabilimentul a început să fie vizitat de Madame de Tourzel și de Madame de Bearn (mamă și fiică, una dintre ele fiind guvernanta tânărului Ludovic al XVII-lea, iar cealaltă, partenera de joacă a delfinului și a ducesei d'Angoulême), de prințesa de Vaudémont, prietena prințului de Talleyrand, și de contesa de Boigne, toate încercând pandantive și cercei.

Datorită contesei Octave de Ségur, născută Félicité d'Aguesseau, doamna de onoare a împărătesei Joséphine, Mellerio și-a făcut intrarea la Tuileries. Félicité de Ségur cumpărase, în 1805, un pieptene cu perle de chihlimbar, o pereche de cercei asortați și o camee din scoică. Rămasă fără bani, contesa îl rugase să-i procure niște bijuterii somptuoase, dar cu smaralde false, care să nu coste scump. Trebuia ca, la Curte, să pară că se afla în continuare pe același nivel cu restul doamnelor. Și Félicité a făcut senzație! Mai multe aristocrate s-au arătat interesate de proveniența podoabelor contesei. Pauline Bonaparte, poreclită de fratele ei *Doamna bagatelelor*, a devenit curând clienta fidelă a lui Mellerio, ca de altfel și surorile ei, Elisa și Caroline. În sfârșit, în 1808, la începutul lui octombrie, bijutierul a fost chemat și autorizat „să se prezinte la Tuileries de fiecare dată când va avea noutăți frumoase de văzut“. Joséphine dispunea de 600 000 de franci pe an, doar pentru caseta sa

cu bijuterii. Nu era însă niciun secret că, de fapt, ea cheltuia pe podoabe dublul sau chiar triplul acestei sume! Mellerio a creat pentru ea bijuterii în stil neogotic, pe care, ulterior, nobilimea din Imperiu s-a grăbit să le comande la rândul ei.

La sfârșitul lui 1815, Mellerio s-a mutat pe Rue de la Paix, la numărul 22. După ce „s-a interesat de viața și de bunele lui moravuri“ – după cum indică un document oficial –, în 1814, Ludovic-Filip, duce de Orléans, l-a numit pe Mellerio bijutierul soției sale, ducesa de Orléans (1782-1866). În același timp, mama lui, Marie-Adélaïde de Bourbon-Penthiève, văduva lui Filip Égalité, ducesa moștenitoare a titlului de Orléans, și-a procurat „un inel împodobit cu o peruzea, o cruce Jeannette din aur, un sigiliu din jasp...“. În decembrie 1816, conform unui obicei străvechi, François Mellerio, om de încredere, a fost însărcinat să evalueze bijuteriile ducesei decedate, pentru ca ele să le fie apoi împărțite copiilor săi, Ludovic-Filip și Adélaïde.

Ludovic-Filip avea obiceiul să-i ofere soției sale câte o bijuterie Mellerio în chip de cadou de Crăciun. Astfel, în arhive regăsim peste 100 de intrări reprezentând achiziții de această natură – de exemplu: „două brățări cu portrete“ în valoare de 460 de franci (1820) și „o brățară alcătuită dintr-un safir înconjurat cu briliante montate pe un lanț din pietre colorate care compun cuvântul «amintire»“ pentru care a fost plătită suma de 3 000 de franci (1822).

Vărul lui, regele Carol al X-lea, a fost detronat în timpul Revoluției din Iulie 1830, astfel că, din cauza schimbării de regim, dar și pentru că fusese ales bijutier regal, brevetul lui Mellerio a fost reînnoit în numele Majestății Sale, regina Maria Amalia a celor Două Sicilii, suverana Franței. Ludovic-Filip I, regele Franței, a comandat, la rândul său, o mulțime de cadouri Mellerio pentru soția sa, dar și pentru fiicele și pentru nepoatele sale, cu ocazia căsătoriilor acestora, dar și pentru a le oferi unor diverși curteni.

Bijutierul a realizat numeroase podoabe transformabile, inspirate din natură, precum „Broșa de corsaj iederă” și „Marea parură cercelušii în ploaie”. În acea epocă, pentru înfrumusețarea bijuteriilor se folosea mult emailul. François Mellerio, un apropiat al familiei de Orléans, mergea în fiecare zi, în jurul orei 3 după-amiaza, la Palatul Regal, pentru a se pune la dispoziția Mariei Amalia. Iar regina cumpăra tot! Medalii de botez, cadouri de Crăciun, acoperitoare din argint, cutiuțe pentru tutun... În decursul vieții sale, Maria Amalia i-a plătit lui Mellerio peste 500 000 de franci de aur pentru bijuterii personale sau pentru cadouri oficiale. Mai știm de asemenea și că Madame Adélaïde (1777-1847) achita facturile fratelui său, Ludovic-Filip, care adesea era „jenat de bani”...

Maria Amalia a deținut diverse paruri de ceremonie: una din diamante, foarte importantă, o a doua din perle, o a treia din safire (1821), o a patra din granate și diamante, o a cincea din ametiste și diamante, apoi încă una, din peruzele și diamante. Soțul ei i-a alcătuit un ansamblu incredibil, din smaralde și diamante, care era compus dintr-o diademă-bandou, un colier, broșa Sévigné și o pereche de cercei lungi (1831) – se estimează că întregul ansamblu a costat 82 000 de franci! François Mellerio a avut nevoie de cinci ani ca să adune toate pietrele pentru acest set! Unele dintre bijuterii aveau valoare sentimentală. De exemplu, broșa în formă de margaretă, care avea prinse sub sticlă fire de păr împletite: în centru se găseau, amestecate, meșe din părul soțului și al său, în vreme ce în interiorul fiecărei petale se găseau meșe din părul fiecăruia dintre cei opt copii ai lor, identificați, pe partea din spate a podoabei, cu ajutorul inițialelor.

Regina a comandat mai multe brățări foarte speciale: o pereche conținând portretul soțului, al cumnatei și al copiilor ei, apoi alte patru brățări cu portretele celor 24 de

nepoți. Aceste miniaturi erau acuarele realizate pe suport de fildeș și încadrate în ansamblul unor piese de mari dimensiuni, confecționate din aur. Să analizăm mai atent brățara meșteșugită cândva, între 1843 și 1846, din aur. Podoaba aceasta îngloba patru portrete, cel al lui Ludovic de Orléans și cele reprezentându-i pe trei dintre copiii lui, toate fiind opera lui François Meuret. Piesa era prevăzută cu șase locașuri ovale, obținute prin tehnica sertizării. Locașurile erau ornate cu acele miniaturi de înaltă calitate, pictate pe fildeș, și cu două meșe împletite din părul ducesei de Nemours. În portrete puteau să fie recunoscuți: prințul Gaston de Orléans, fiul cel mai mare al reginei, născut în 1842, duce de Nemours și conte de Eu; prințesa Marguerite de Orléans, născută în 1846, viitoarea prințesă Czartoryska; și, în capătul din dreapta, prințul Ferdinand de Orléans, duce de Alençon, născut în 1844.

François Meuret (1800-1887), pictor miniaturist, s-a bucurat de aprecierea regelui Ludovic-Filip și a familiei de Orléans. A fost elevul lui Aubry. Un număr mare dintre portretele lui au fost prezentate la muzeul regal în 1822, în 1824 și în 1827. Meuret a expus și la Saloanele organizate între anii 1822 și 1852. A primit o medalie clasa a II-a (1827) și o medalie clasa I (1843). A fost numit Cavaler al Legiunii de Onoare în 1864. Lucrările lui sunt conservate în colecțiile regale britanice, dar și în cele din numeroase instituții publice franceze, precum muzeul Luvru și muzeul Condé din Chantilly.

După cumpărarea unei case aflate la numărul 9, pe Rue de la Paix – achiziție realizată în 1833 –, boutique-ul a fost mutat în acel spațiu în 1836. În același an, Jean-Antoine, zis Antoine (1816-1882), fiul lui François, a intrat și el în afacere, în vreme ce fratele lui, Jean-François, zis Jean (1815-1886), se ocupa deja de desene și de crochiuri.

Monarhia din Iulie s-a prăbușit după ce, pe 22 februarie 1848, Franța s-a răsculat din nou. Ludovic-Filip a abdicat,

iar a Doua Republică a fost proclamată. Deși exilată în Anglia, împreună cu întreaga sa familie, Maria Amalia i-a rămas totuși fidelă bijutierului său. Facturile ei de achiziție ne arată: pe 10 septembrie 1863, regina a cumpărat „cinci brățări, dintre care una cu două rânduri de grante, și șase broșe, dintre care una împodobită cu un ametist în formă de stea și o alta împodobită cu peruzele”; pe 31 octombrie 1864, suverana a cumpărat nouăsprezece bijuterii, dintre care „o brățară bizantină cu smaralde și briliante, un pandantiv de curte împodobit cu un topaz, o broșă rotundă cu perle și briliante în arcadă, o cruce rusească ornată cu peruzele, o broșă rotundă cu camee...”, întreaga comandă ridicându-se la suma de 13 260 de franci; pe 12 septembrie 1864, regina a mai achiziționat 28 de piese, dintre care „un pieptene cu perle, rubine și diamante tăiate în formă de roză; o brățară-amintire cu diamante în formă de roză; o broșă cu fondul din email albastru și cu stele din perle și diamante tăiate în formă de roză; o broșă cu lazurit...”, comanda ridicându-se la suma totală de 6 920 de franci.

Ca să supraviețuiască gravei crize economice generate de Revoluție, Jean și Antoine Mellerio au trecut Pirineii. La Curtea din Madrid aveau o ambasadoare de marcă în persoana reginei-mamă Maria Cristina a celor Două Sicilii, născută prințesă de Bourbon-Sicules (1806-1878), cărora le fuseseră prezentați în Paris. Acum frații voiau s-o cucească și pe fiica Mariei Cristina, pe regina Isabela a II-a a Spaniei (1830-1904), despre care se spunea că era foarte cheluitoare. Într-o misivă trimisă soției lui, Eugénie, Jean a scris: „... Am mers la Palatul Regal ca să-mi ofer marfa Majestății Sale Catolice. (...) Dar ce dezamăgire am trăit când magistrul care trebuia să ne prezinte ne-a spus de-a dreptul că regina n-are nevoie de bijuterii în acest moment!!! (...) Nemainutrinde așadar decât o slabă speranță c-aveam totuși s-o întâlnim pe Isabela a II-a, am mers să dejunez la

ducesa de Albe, care mi-a comandat pieptenele cu diamante de 2 500 de franci, al cărui desen i-l trimisesem acasă.” (Corespondență datată 15 decembrie 1848, Madrid.)

Întâlnirea cu suverana a avut totuși loc, iar comenzile au început să curgă. Gustul pentru bijuterii al Isabellei a II-a nu era o legendă. Între decembrie 1848 și martie 1849, achizițiile reginei s-au ridicat la suma de 138 430 de franci, banii aceștia fiind plătiți pentru șase broșe cu perle negre și cu briliante (3 000 de franci), o brățară cu smaralde și cu diamante (2 640 de franci), o broșă cu smaralde și cu briliante (2 100 de franci), o alta cu un opal înconjurat cu smaralde (1 700 de franci) etc. În august 1849, întors în Madrid cu noua colecție, Jean a repurtat un succes nebun. Le-a vândut reginei, ducesei de Albe, contesei de Montijo, dar și altor doamne piese în valoare de 244 332 de franci.

Jean a deschis și în Madrid un boutique, „Mellerio Hermanos”, situat pe Calle Espoz y Mina, la numărul 1 (1850). Afacerea s-a mutat, în 1858, pe Carrera San Geronimo, la numărul 3. Regina Isabela și-a sporit comenzile de podoabe și orfevrării religioase, precum și de ornamente pentru biserici, de pocale din argint aurit, pentru apa sfințită etc. Suverana i-a acordat bijutierului francez titlul de furnizor al Casei Regale. Jean a creat pentru ea o tiară cu un delicat motiv floral, realizată din platină și diamante. (Reginele Sofía și Laetizia o folosesc și în prezent.) O diademă cu perle și diamante, comandată în 1868 de regina Isabela a II-a, pentru a fi oferită în chip de cadou de nuntă infantei Isabela, care se mărita cu prințul Gaetano de Bourbon-Două Sicilii, a fost ulterior purtată adesea de regina Victoria-Eugénie, superba regină a Spaniei (1887-1969), iar mai târziu a fost transmisă reginei Sofía a Spaniei. Piesa a fost confecționată pe baza unui desen al lui Oscar Massin. Avea formă de cochilie bătută cu diamante, conținând de asemenea perle-lacrimă și diamante-lacrimă suspendate

de cochilie. În centrul diademei putea să fie adăugat încă un diamant-lacrimă. Însă cea mai importantă comandă a rămas aceea pentru un set cu stele din diamante, pentru care casa a furnizat 4 717 de briliante (1875)!

Ludovic-Napoléon Bonaparte (1808-1873) a fost ales președinte al Republicii, prin sufragiu universal masculin, pe 10 decembrie 1848. Pe 7 noiembrie 1852, un *Sénatus-consulte* a dat naștere celui de-al Doilea Imperiu, iar pe 2 decembrie, un nou plebiscit i-a acordat lui Ludovic-Napoléon Bonaparte rangul de împărat.

Căsătoria, din 1853, a împăratului Napoléon al III-lea cu Maria-Eugénia-Ignacia-Augustina Palafox Portocanero y Kirkpatrick de Clobourn, marchiză de Andales, marchiză de Moya, contesă de Teba, contesă de Montijo, zisă Eugénie de Montijo, i-a adus pe frații Mellerio în Franța. Frumoasa spaniolă strălucea datorită podoabelor și diademelor cu safire și diamante aflate în posesia Coroanei – multe dintre piese fiind parțial remontate de frații Mellerio. Prințesa Matilda (1820-1904), vara împăratului, care nu voia să se lase mai prejos, a mers și ea la Mellerio, oferindu-și 240 de perle fine, înșiruite în chipul a două brățări conținând opt motive cu diamante și smaralde. Însă n-a putut să rivalizeze cu colierul cu trei șiraguri pe care împăratul i l-a oferit lui Eugénie – podoaba aceasta fiind considerată una dintre cele mai frumoase din lume. Perlele fine, de o excepțională calitate, deveniseră marca stabilimentului Mellerio. „Pasiunea pe care frații Mellerio au avut-o întotdeauna pentru perle – ei aflându-se în posesia unor colecții fără rival în lume – se poate considera că reprezintă, în mare măsură, motivul care a determinat voga mondială de care se bucură în prezent aceste pietre prețioase”, a remarcat *L'Almanach des Modes*, în 1814.

Tonul fusese dat! Mellerio avea să-și pună amprenta creație unică asupra bijuteriilor din cel de-al Doilea Imperiu.

Și ce-ar fi fost o mândră andaluză fără evantaiul ei? Eugénie de Montijo colecționa evantaie! Astfel, lui Napoléon i-a făcut mare plăcere să-i comande, la Casa Mellerio desigur, o piesă din email roșu, ornamentată cu 1 075 de diamante! După doi ani, împăratul i-a mai comandat un evantai cu 783 de briliante și cu 251 de diamante tăiate în formă de roză – prețul plătit fiind 9 500 de franci! Împărăteasa, la rândul său, și-a intrat rapid în rol. În discursul ținut în fața corpurilor constituante, soțul său a numit-o „podoaba tronului”, el indicând că se aștepta ca Eugénie să fie „catolică și pioasă... grațioasă și bună, astfel încât să facă să renască virtuțile împărătesei Joséphine”. La recepții și la baluri, Eugénie avea obligația să promoveze *savoir-faire*-ul francez. Astfel, arbora, fără prea multă tragere de inimă, bijuterii extravagante, pe care le califica ca fiind „harnașamentul reprezentării”. Cinci dintre acele piese au supraviețuit vânzării Bijuteriilor Coroanei din 1887, iar azi sunt expuse în muzeul Luvru.

Eugénie avea un simț bine definit al esteticii și al modei. Și era frumoasă. Știa să se pună în valoare prin ținute somptuoase. Față de cei care o criticau și o supranumiseră „Zâna Șifon” și „Volanul Înfoiat” susținea sus și tare: „Dorința de a plăcea face parte din meseria mea.” Ce pretext subtil! Împărăteasa mergea aproape în fiecare zi la „bijutierul său preferat”, Mellerio, de unde cumpăra cantități impresionante de podoabe mici, pe care le oferea cu ocazia „Zilei de luni a împărătesei” sau a recepțiilor rezervate părinților spanioli, organizate la reședința D’Albe: ceasuri de centură, brățări din cordon, anouri de centură, broșe din frunze de laur, piese vegetale, dar și miniaturi reprezentând animale din email, din aur și diamante.

În calitate sa de furnizor privat al Curții, Casa Mellerio a fost solicitată să imagineze un nou evantai împodobit cu pietre aparținând Coroanei (1855). Piesa a fost realizată